

27. Департамент інформації УГКЦ. Відзначення 25-річчя виходу УГКЦ з підпілля. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://risu.org.ua/ua/index/all_news/catholics/ugcc/53516.
28. Кошетар У. П. Українська Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Галичини (1900–1939 рр.) / У. Кошетар. – К., 2005. – 128 с.
29. Репела І. До історії Згр. СС. Мироносиць / І. Репела // Світло. – 1991. – № 2. – С. 31–34.
30. Сергійчук В. Нескорена Церква. Подвижництво греко-католиків України в боротьбі за віру і державу / В. Сергійчук. – К., 2001. – 492 с.
31. Статут Товариства “Мироносиці” під покровом св. Марії Магдалини в Кристинополи. – Жовква, 1920. – 8 с.

С 1946 по 1989 гг. УГКЦ пережила тяжолые испытания, но выстояла и закалилась в вере. В конце 1940-х – начале 50-х гг. организационную структуру Церкви полностью разрушили аресты епископата, священников, репрессии против непокорных. Несмотря на жестокие преследования, Церковь продолжала жить подпольно благодаря тщательно отработанной системе тайных семинарий, монастырей. Историческое развитие Конгрегации Сестёр Мироносиц в период запретов является отражением несокрушимости религиозных убеждений монашествующих УГКЦ.

Ключевые слова: епископ, орден, монахиня, Святыя Тайны, устав.

From 1946 till 1989 the Ukrainian Greek-Catholic Church has endured different trials but it survived these and hardened in faith. In the late 1940-s – in the early 50-s the organized structure of the church was fully destroyed by episcopacy's and priests' arrests and by repression against insubordinates. In spite of the brutal stiff chasing, church continued to live underground thanks to the diligent cutover system of the secret seminaries and nunneries. The historical development of the nuns' congregation in the period of prohibitions is the representation of endurance of the religious convictions of the Ukrainian Greek-Catholic Church representatives.

Keywords: bishop, congregation, a nun, the Sacraments, statute.

УДК 94 (430): 327
ББК 63.3 (4 Нім)

Юрій Джус

ВІДНОВЛЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНИХ ОКУПАЦІЙНИХ ЗОН ПІСЛЯ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ТА ЇЇ МІСЦЕ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ 1950–1970-х рр.

Основна увага статті зосереджена на входженні ФРН у міжнародні організації після другої світової війни. Надається коротка характеристика питанню відновлення Німеччини, та причини поділу її на частини. Головна увага приділяється становленню нової Бреттон-Вудської системи економіки, розвитку європейських міжнародних організацій, а також становлення нової системи безпеки. Входження ФРН у міжнародні організації розглядається з точки зору впливу цих процесів на економіку країни. Також розглядається наростання впливу ФРН у міжнародних організаціях як наслідок проду-маних дій влади та зростання економіки. Окремим питанням виступає входження ФРН до складу НАТО. Висвітлюються причини відновлення військових сил Німеччини, а також вплив цього процесу на посилення позицій ФРН та зростання важкої промисловості цієї країни.

Ключові слова: Ялтинська конференція, Потсдамська конференція, НАТО, ФРН, Бреттон-Вудська система.

Висвітлення теми “економічного дива” у ФРН часто обходить питання міжнародних організацій і договорів, як однієї з основних його причин. Актуальність розгляду даного питання виникає внаслідок важливості міжнародних організацій, а тому цікавим та своєчасним є висвітлення розвитку відносин навколо однієї з найбільших економік Європи. Метою статті є розгляд основних аспектів входження Західної Німеччини у систему міжнародних відносин. Головними завданнями дослідження є виокремлення таких аспектів, як входження ФРН до Бреттон-Вудської системи та входження до оборонних та економічних організацій. Саме Бреттон-Вудська валютна система викликає особливий інтерес, оскільки вона мало згадується у літературі радянського та пострадянського періодів, попри те, що саме ця система забезпечила можливість швидкого відновлення промислового потенціалу Європи. Також важливим є

висвітлення питання становлення європейських міжнародних організацій та причин прийняття ФРН до складу НАТО, що стало основою відродження ВПК Німеччини.

Історіографія даної проблематики є досить обширною, проте дослідження в радянський час [8, 9], в основному не ставили за мету розкрити процес входження до тих, чи інших організацій. Особлива увага приділялась військовим організаціям, зокрема НАТО, входження до якого Німеччини СРСР розцінював як загрозу для себе, зокрема С.А.Печуров зазначав про агресивність такого блоку [8, с.51]. Сучасні російські вчені, наприклад А.Ю.Ватлін [2], більше уваги приділяють політичним питанням, як і іноземні автори. Наприклад, Норман Девіс [5] вважає економічне диво наслідком вдалих політичних дій влади, а тому значне місце відносить описанню європейських міжнародних структур. Сучасні українські вчені, наприклад Д.М.Лакінік [6], також більше уваги приділяють впливу міжнародних організацій та ставленню окремих країн (в даному випадку США) до відновлення Німеччини, а значить, ця стаття знаходиться в руслі сучасних досліджень. Доступ до нових джерел, зокрема історії окремих компаній [12], робить таке дослідження більш цікавим та глибоким, надаючи можливість суттєво доповнити літературу про економічне диво у Західній Німеччині.

Після Другої світової війни ситуація в Європі не стала менш напруженою, на континенті окрім економічної кризи і розрухи наростали конфлікти щодо розподілу територій та становлення нових урядів. Одним з таких протиріч було і питання Німеччини, та входження її в ті, чи інші міжнародні структури.

Одразу після війни питання відновлення німецької державності стало нагальним, але основні держави, союзники по антигітлерівській коаліції бачили його рішення по своєму. Серед аспектів, які кожна держава бачила по-іншому, основні розбіжності викликали питання виплати репарацій постраждалим країнам (передусім цікавило СРСР) та місце відновленої німецької держави у міжнародних відносинах.

На Ялтинській конференції було вирішено питання репарацій: їх кожна країна-окупант отримувала на своїй території, також було визнано про перевагу СРСР, як країни, що найбільше постраждала у війні. Згідно домовленостей СРСР, окрім надходжень зі своєї зони окупації повинен був отримувати 25% з інших зон (15% в обмін на товари з власної зони окупації, 10% без компенсацій) [2, с.132].

Для розподілу надходжень від репарацій було створено союзну контрольну раду. На Потсдамській конференції повинне було вирішитись питання відновлення державності Німеччини. Цьому передував період переселення в Європі, який полягав у втечі німців з територій, які потрапили під владу СРСР, а протягом наступних років їх виселення з територій, які перейшли від Німеччини до складу інших країн (передусім з територій соціалістичних держав).

Питання становища німецької держави після війни мала вирішити Потсдамська конференція, що проходила з 17 липня по 2 серпня 1945 року і стала останньою зустріччю “великої трійки”. Після закінчення бойових дій змінилась і її атмосфера і склад учасників. Президентом США після смерті Рузвельта став Гаррі Трумен, а замість У.Черчеля прем'єром Великої Британії став Климент Етлі. Позицію нової адміністрації США виразив посол в Москві Джордж Кеннан, відмітивши літом 1945 р. у своєму щоденнику, що “ідея разом з росіянами управляти Німеччиною є безумством” [2, с.132].

В Потсдамі була підтримана усіма союзниками ідея щодо збереження цілісності німецької держави. Також конкретизувались принципи поведження з державою, які журналісти перевели у формулу чотирьох де: денацифікація, демілітаризація, декартелізація, демократизація.

Проте конкретних домовленостей так і не було досягнуто. Загалом ухвали Потсдамської конференції були дуже вразливі з юридичної точки зору, оскільки її рішення були втілені у вигляді не рішень чи договорів, а у формі протоколу конференції [2, с.133]. Ще одним важливим моментом була позиція Франції, яка відмовилась визнавати

рішення цієї конференції, оскільки не брала у ній участь. Створення єдиної держави стояло під загрозою. Почалось наростання протиріч між державами, які по-різному бачили майбутню німецьку державу.

Відмова СРСР від об'єднання зон окупації без Франції у жовтні 1945 р. змусила США шукати порозуміння з Францією, яка проводила політику спрямовану на поступове приєднання своєї зони окупації.

26 травня 1946 року союзною контрольною радою була запропонована економічна програма для Німеччини, яка передбачала демонтаж 1800 заводів, передусім це стосувалось заводів точного машинобудування, хімічної промисловості, оптики. Також пропонувалось заборонити розвиток окремих галузей, які були основними для розвитку промисловості. Зокрема виробництво синтетичного палива, підшипників та важких тракторів. У підсумку промисловість ФРН повинна була скласти не більше 55% від довоєнного рівня. Втім, такі рекомендації були відкинуті США, які апелювали до складного становище населення в Німеччині (воно, попри війну, складало близько 66 млн через переселення). Внаслідок проголошення доктрини Трумена (1947 р.), основною метою якої стало стримування СРСР, будь-які переговори про створення єдиної держави практично припинились.

Останньою конференцією, спрямованою на узгодження дій союзників, була Лондонська конференція 1948, у якій СРСР участі не брав. Відновлення Німеччини вирішувалося Західними союзниками та країнами Бенілюксу – безпосередніми сусідами ФРН.

США разом з Британією та Францією провели на території трьох західних зон окупації Німеччини фінансову реформу, яка стала початком відновлення Німеччини. Уряд ФРН, главою якого став К.Аденауер, позиціонував себе як єдиний представник всього німецького народу, а тому розглядав східну зону окупації (а пізніше і НДР) не інакше, як частину своєї території, яка з часом об'єднається з ФРН на засадах частини федерації.

Створення окремої держави на базі трьох окупаційних зон не лише поглибило протиріччя з СРСР, але й поставило питання входження ФРН у систему міжнародних відносин. Зростання ролі ФРН у міжнародних відносинах мало ряд передумов, зокрема зростання економічної могутності та географічне положення, яке робило її форпостом проти СРСР (що стало причиною відновлення збройних сил та військово-промислового комплексу).

Першим аспектом входження ФРН у систему міжнародних відносин стало її приєднання до Бреттон-Вудської (від місця де підписували договори) системи. Фінансова реформа проведена за сценарієм США, повинна була підготувати державу до входження у нову валютну систему, створення якої базувалось на укладених у 1944 угодах. Долар відповідно до договорів, функціонуючи в режимі золотого стандарту, прирівнювався до золота відповідно до визначеного паритету на основі фіксації ринкової ціни на золото: золотий вміст долара дорівнював 0,888 г; ціна 1 унції (31,1 г) золота – 35 доларів [4, с.56]. Входження у цю систему (учасниками якої стали 44 держави) дозволило уникнути проблем інфляції, але водночас знівелювало будь-які намагання посилювати свою валюту.

Відновлення валютної системи та довіри до банків дозволяло вивести з кризи торгівлю. В цьому плані важливе значення мало нарощення промислового виробництва, зокрема цивільного призначення, яке потребувало все більшої кількості ресурсів.

Ще одним позитивним аспектом входження до нової валютної системи стало поживавлення міжнародної торгівлі. Розвиток міжнародних відносин в період “холодної війни” базувався на підтримці однієї з наддержав, проте Німеччина поступово набувала якостей одного з економічних світових лідерів. Окрім становлення як європейського лідера в промисловому виробництві, ФРН змогла суттєво наростити свої капітали за кордоном, що давало змогу відкрити нові ринки, а також захистити себе від локальних

криз перевиробництва. Особливістю була стратегія німецьких промисловців та урядовців: на території держави залишалось найбільш науково містке та дороге виробництво, натомість трудомістке переводилось до інших держав. Така стратегія дозволила створити залежність від постачання комплектуючих з Німеччини, без яких виробництво не могло функціонувати, а його заміна була надто дорогою проблемою, яку державо-імпортери технологій не могли вирішити самостійно.

Важливим показником стало постійне зростання використання нафти (це було пов'язано як з розвитком автомобільної промисловості так і з розвитком хімічної промисловості, яка застосовувала нафту для виробництва різного роду синтетичних матеріалів та пластмас [9, с.58]). Саме нафта на довгі роки стала основним енергоносієм, а європейські країни стали залежні від її експортерів, хоча останні часто залежали від європейських товарів (зокрема промислових).

Розвиток нових галузей промисловості та необхідність нарощувати виробництво змушувало європейські країни часто кооперувати свої дії задля забезпечення своїх економічних інтересів. Так у Європі почали виникати різного роду договори щодо полегшення торгівлі, зокрема що стосувалось матеріалів та ресурсів. Першим з таких договорів став договір про спільний ринок вугілля та сталі, який створив передумови для тісного економічного союзу на території Європи.

ФРН не могла суттєво впливати на початкові етапи становлення таких договорів, втім її економіка, яка базувалась на приватній основі, змогла більш гнучко відповідати на потреби ринку, зокрема швидше, ніж французька, яка базувалась на державній власності, тому вже на 60-ті роки показники економіки ФРН стають одними з кращих у Європі.

При створенні товариства Вугілля і сталі та товариства Євроатом не лише посилилась конкурентоспроможність окремих держав, які входили до об'єднань, а відбувався постійний науковий обмін, що сприяв постійному зростанню рівня технологій.

ФРН вже у 60-ті роки змогла наростити свою перевагу у сфері наукових розробок постійно збільшуючи асигнування на науку, в той час як в інших країнах Західної Європи асигнування дещо зменшились. Загалом орієнтування на модернізацію виробництва та нарощення витрат на дослідні роботи було притаманне для більшості країн після війни. Проте обсяги витрат Німеччини в цьому плані були порівняно вищими, ніж інших країн, а політика зберігалась і після періоду відновлення (середини 1950-х років). Причиною цього було бажання наздогнати інші країни у сфері ядерних, авіаційних розробок та розвитку електричних обчислювальних систем. Важливу роль відіграли також потужні промислові підприємства, які перебрали на себе роль держави у фінансуванні наукових проектів, а часом і наукових інститутів: частими стали замовні дослідження, які проводились з метою вдосконалення виробництва. Важливе значення мала і законодавча база в цьому питанні – можливість легше запатентувати винахід, ніж в інших країнах Європи, а також доступ до лабораторій дозволили створити ринок інтелектуальної власності, який постувався лише відповідному ринку США.

Важливим моментом у міжнародних відносинах стало відновлення військової могутності ФРН, яка створила найбільшу сухопутну армію в Європі. Передумовою до цього стала корейська війна, яка закінчилась поділом держави на дві частини за ідеологією, а також необхідність створити надійний форпост проти сили СРСР в Європі. 30 серпня 1954 року французький парламент відмовився розглядати можливість створення спільної з ФРН армії, після цього за підтримки США ФРН створювала власні військові сили.

“Війна в Кореї була імпульсом до того, щоб уряд США, посилаючись на «вакуум воєнної сили» у Європі, офіційно звернувся до Атлантичної ради з пропозицією про переозброєння Німеччини” [5, с.433]. При цьому в самій Німеччині існували противники таких дій (соціалісти на чолі з Шумахером та частина протестантів на чолі з пастором Німеллером). Той аспект, що уряд ФРН не просив про

переозброєння, давав можливість ставити свої вимоги. Саме Сполучені Штати виступили союзником ФРН у відновленні їх збройних сил, проте більшу частину військових замовлень отримали виключно німецькі підприємства, що дало додатковий поштовх для розвитку важкої промисловості ФРН. Більшість підприємств, які стали виконувати військові замовлення, поряд з тим виготовляли іншу продукцію (наприклад, одна з найбільших компаній з виробництва зброї – Хеклер і Кох з 1947 року виготовляла велосипеди [12]).

В жовтні 1954 року були підписані Паризькі угоди, які затвердили відміну окупаційного режиму на території Західної Німеччини і оформили її включення в структури НАТО. 7 травня 1955 року ФРН була включена до складу НАТО [1, с.58], а 9 травня 1955 року відбулась офіційна церемонія її прийняття.

Обмеження, які стосувались розвитку озброєнь, стосувались передусім ядерних та ракетних технологій, а тому не надто впливали на військово-промисловий комплекс у цілому. Крім того, обмеження на звичайне озброєння передбачало можливість відміни, при дозволі більшої частини союзників по НАТО, а також створення зразків для досліджень.

Окрім переходу на англо-саксонську систему управління армією [8, с.51] ФРН постійно нарощували своє військове виробництво. На кінець 1960-х років виробництво військової продукції для бундесверу переважно переходить у руки національних військових корпорацій. Якщо в 1957 році доля імпортних поставок зброї і військової техніки в замовленнях міністерства оборони ФРН перевищувало 60 відсотків, то до 1969 року вона скоротилась до 20 відсотків. Причому це відбулось разом із збільшенням військових замовлень від 3,3 до 9,2 млрд марок. Оскільки замовлення розподілялись між приватними компаніями, вони стрімко розвивались розширюючи спектр продукції. За короткий час держава, яка витрачала на армію близько 18 відсотків [9, с.52] свого бюджету змогла забезпечити досить високий рівень життя населення. Ще одним важливим аспектом відновлення економіки стало не стільки підняття рівня життя, скільки всесторонність та масштаб самого промислового виробництва, яке стало осердям відродження промисловості всієї Західної Європи [7, с.1116].

Основним союзником ФРН на шляху відновлення промислової та економічної могутності були Сполучені Штати [6, с.25], які намагались укріпити свої позиції в Європі та створити оплот проти СРСР. Окрім прямої фінансової допомоги за планом маршала ФРН отримали підтримку при відновленні збройних сил. Наприклад, попри те, що Німеччина на той час не володіла технологіями виробництва літаків, її авіація була наймогутнішою в Європі (в основному використовувались літаки американського виробництва, а також спільні розробки з Францією).

Участь на рівних з іншими країнами в оборонних програмах, а також явна перевага у промисловому виробництві дозволило ФРН за досить короткий час перетворитись у найбільшого виробника в Європі. Міжнародні структури, в яких ФРН посідала чільне місце, з часом перетворились на арену нової політичної боротьби. Так, у структурі управління НАТО уряд Німеччини вимагав розподілу управління відповідно до потужностей армії [1, с.62]. Передача Саарської області дозволила отримати перевагу в структурі товариства Вугілля і сталі. Проте окремі проекти не принесли бажаного результату: участь в програмі Євроатом не дозволила отримати від Франції доступу до військових розробок, а США не надавали доступу до власних програм. Така ж ситуація стосувалась і ракетних технологій.

Таким чином, відновлення Німеччини відбулось за сценарієм та домовленостями між Великою Британією, США та Францією. Нова держава відновлювалась як рівноправний учасник західних економічних та військових міжнародних організацій. Відбудова держава відбувалась не лише шляхом відновлення демократичних інститутів влади, але й зміною економічної моделі – замість орієнтації на підтримку великих вироб-

ників більш широкі можливості отримали дрібні компанії, система, окрім вільного ринку, передбачала високий рівень соціального захисту.

Жорстка позиція німецького уряду у відстоюванні своїх інтересів, а також чіткий курс на підтримання європейських економічних структур дозволили Німеччині вже до 70-х років перетворитись на основну економічну та військову силу в Європі, яка планувала залишатись нею надалі [11, с.225]. Розбудова соціального забезпечення, яка будувалась як відповідь на вимоги та загрози комуністичної ідеології, стала еталоном для європейських країн. Німеччина з країни, яка була розгромлена союзницькими силами у 1945 році, не просто відновила свої промислові потужності, а стала одним з оплотів у протистоянні з СРСР та потужною силою на міжнародній арені. Успіх, втілений демократичною владою ФРН, її високе міжнародне становище роблять подальші дослідження процесу становлення політичної та економічної могутності цієї країни актуальними й цікавими не лише для істориків, а й політологів, економістів, соціологів.

1. Александров В. Из истории отмены ограничений на вооружения ФРГ / В. Александров // Военно-исторический журнал. – 1984. – № 9. – С. 56–66.
2. Ватлин А. Ю. Германия в XX веке / А. Ю. Ватлин. – М. : РОССПЕН, 2005. – 336 с.
3. Верникова Е. Д. Как внедряются нововведения в промышленно развитых странах / Е. Д. Верникова. – К. : УкрНИИТИ, 1991. – 32 с.
4. Дахно І. І. Міжнародна економіка / І. І. Дахно. – К. : МАУП, 2006. – 248 с.
5. Дюррозель Ж. Б. Історія дипломатії від 1919 до наших днів / Ж. Б. Дюррозель. – К., 1999. – 805 с.
6. Лакінік Д. М. Особливості американських підходів до ФРН / Д. М. Лакінік // Видання Київського держ. ун-ту ім. Т. Г. Шевченка. – 2005. – № 80/81. – С. 25–28.
7. Норман Д. Європа: історія / Девіс Норман. – К., 2000. – 1434 с.
8. Печуров С. А. Вооруженные силы Германии: от “прусской” к “англо-американской” модели / С. А. Печуров // Военно-исторический журнал. – 2006. – № 11. – С. 51–54.
9. ФРГ: экономически-географическая характеристика. – М. : Мысль, 1975. – 292 с.
10. Хауч Г. Империя “АЕГ-Телефункен” / Герт Хауч ; пер. с нем. – М. : Прогресс, 1975. – 122 с.
11. Weißbuch 1971/1972 zur Sicherheit der Bundesrepublik Deutschland und zur Entwicklung der Bundeswehr. – Bonn, 1971. – 228 s.
12. Gründung der Heckler & Koch GmbH [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.heckler-koch.com/de/unternehmen/historie.html>.

Основное внимание статьи сосредоточено на вхождении ФРГ в международные организации после Второй мировой войны. Предоставляется краткая характеристика вопроса восстановления Германии, и причины разделения ее на части. Главное внимание уделяется становлению новой Бреттон-Вудской системы экономики, развития европейских международных организаций, а также становлению новой системы безопасности. Вхождение ФРГ в международные организации рассматривается с точки зрения влияния этих процессов на экономику страны. Также рассматривается нарастание влияния ФРГ в международных организациях как следствие продуманных действий власти и роста экономики.

Отдельным вопросом выступает вхождение ФРГ в состав НАТО. Освещаются причины возобновления военных сил Германии, а также влияние этого процесса на усиление позиций ФРГ и рост тяжелой промышленности этой страны.

Ключевые слова: Ялтинская конференция, Потсдамская конференция, НАТО, ФРГ, Бреттон-Вудская система.

The main subject of the article focuses on the entry of Germany into the international organization after the Second World War. A brief description of the issue of restoration of Germany, and the reasons for dividing it into parts. The main attention is paid to the formation of a new Bretton-Woods system of economy, development of European international organizations, as well as the formation of a new security system. Joining Germany in international organizations discussed in terms of the effect of these of processes on the economy. Also consider the impact of the growth FRG in international organizations as a consequence of thoughtful actions of the government and economic growth.

Another issue speaks joining of Germany into the NATO. Covered reasons for restoration military forces of Germany and its impact on the the rise of FRG and the growth of heavy industry in the country.

Keywords: Yalta Conference, Potsdam Conference, NATO, Germany, Bretton Woods system.